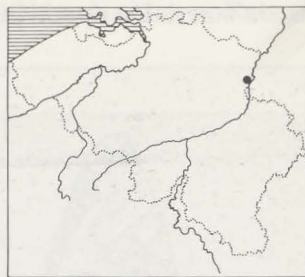

G. DE BOE

De opgravingscampagne 1984 te Neerharen-Rekem.

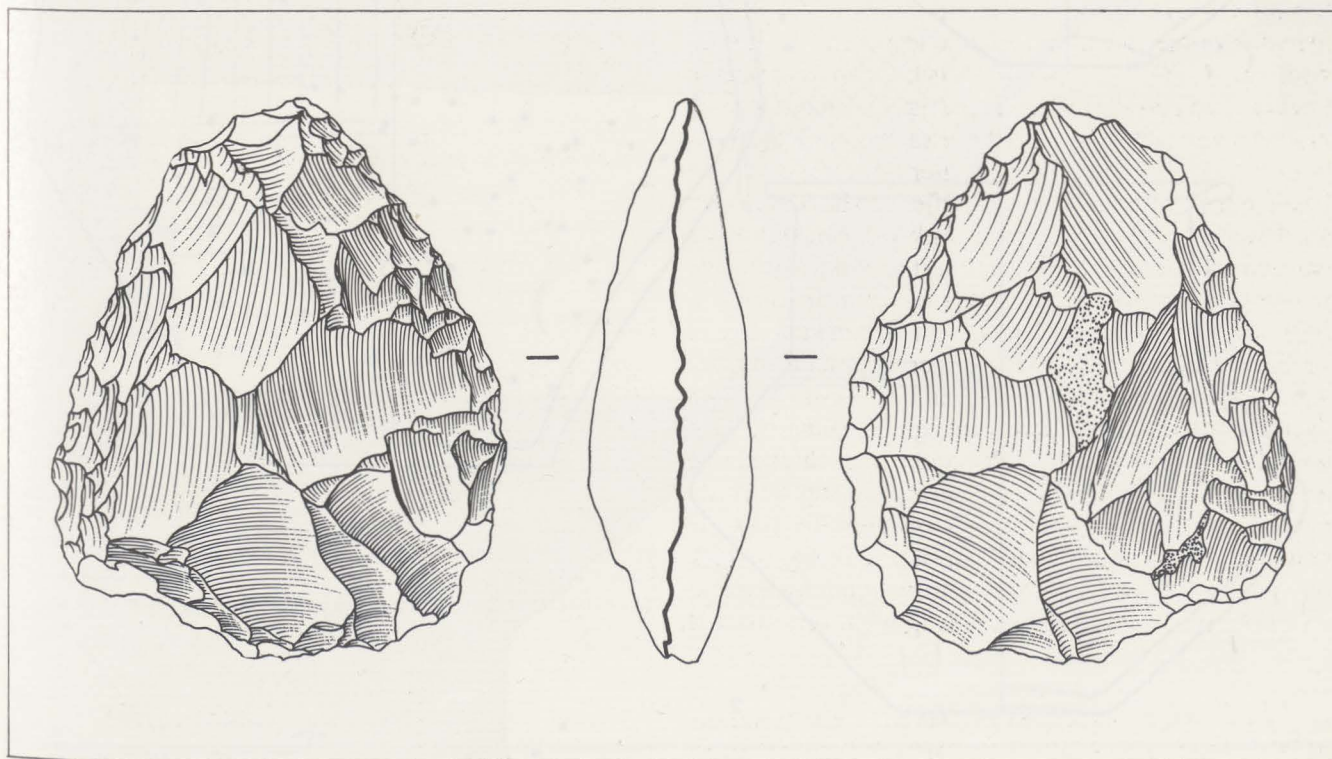
Het systematisch onderzoek van de rijke vindplaats Neerharen-Rekem werd van 9 juli tot eind oktober voortgezet. De dagelijkse leiding van dit onderzoek werd grotendeels door hoofdtechnicus W. Thyssen en lic. A. Vanderhoeven waargenomen. Twee sektoren ten N. van de landweg, op het grondgebied van Rekem, werden volledig opgegraven, samen ca. 6.000 m² groot. Dit brengt het totale onderzochte areaal op ca. 3,2 hectare. Tegen alle verwachtingen in werd nergens een

begrenzing van de vindplaats bereikt en blijft de concentratie van vondsten en structuren uit verschillende periodes zich steeds maar uitbreiden.

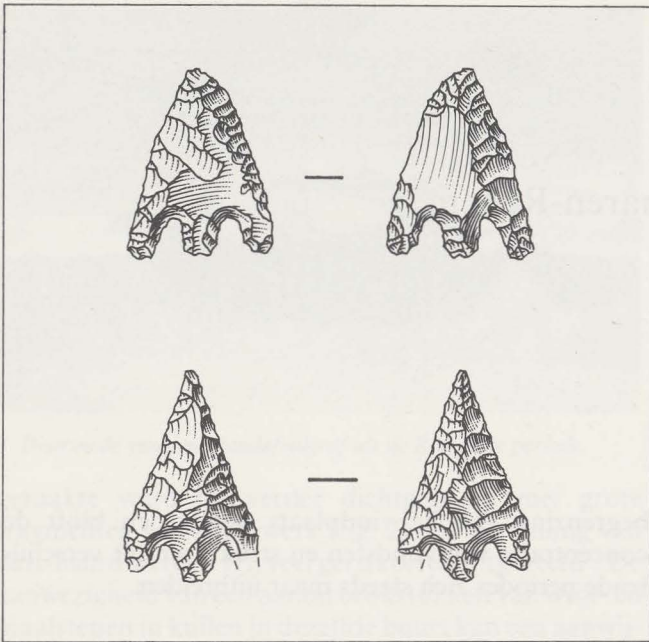
De Steentijd.

De uitzonderlijke occupatiegeschiedenis van dit site wordt met vele duizenden jaren verlengd door de vondst van een kleine vuistbijl uit het Midden-Paleolithicum, periode die *grosso modo* tussen 70.000 en 35.000 v.C. mag gesitueerd worden (fig. 1). Het artefakt is van het mousteriaantype met een nog duidelijke acheuleaantraditie. Het werd wel uit zijn oorspronkelijk verband gerukt en lag tussen grind dat

* Opgraving uitgevoerd dank zij de medewerking van de Ministeries van Tewekstelling en Arbeid en van Begroting, van de Geschiedkundige Kring van Rekem (B.T.K.-projekt), en met de gewaardeerde hulp van de Werkgroep Archeologie van de Philips van Horne Scholengemeenschap te Weert (NI).

1 Midden-Paleolithisch vuistbijltje (S. 1 : 1).

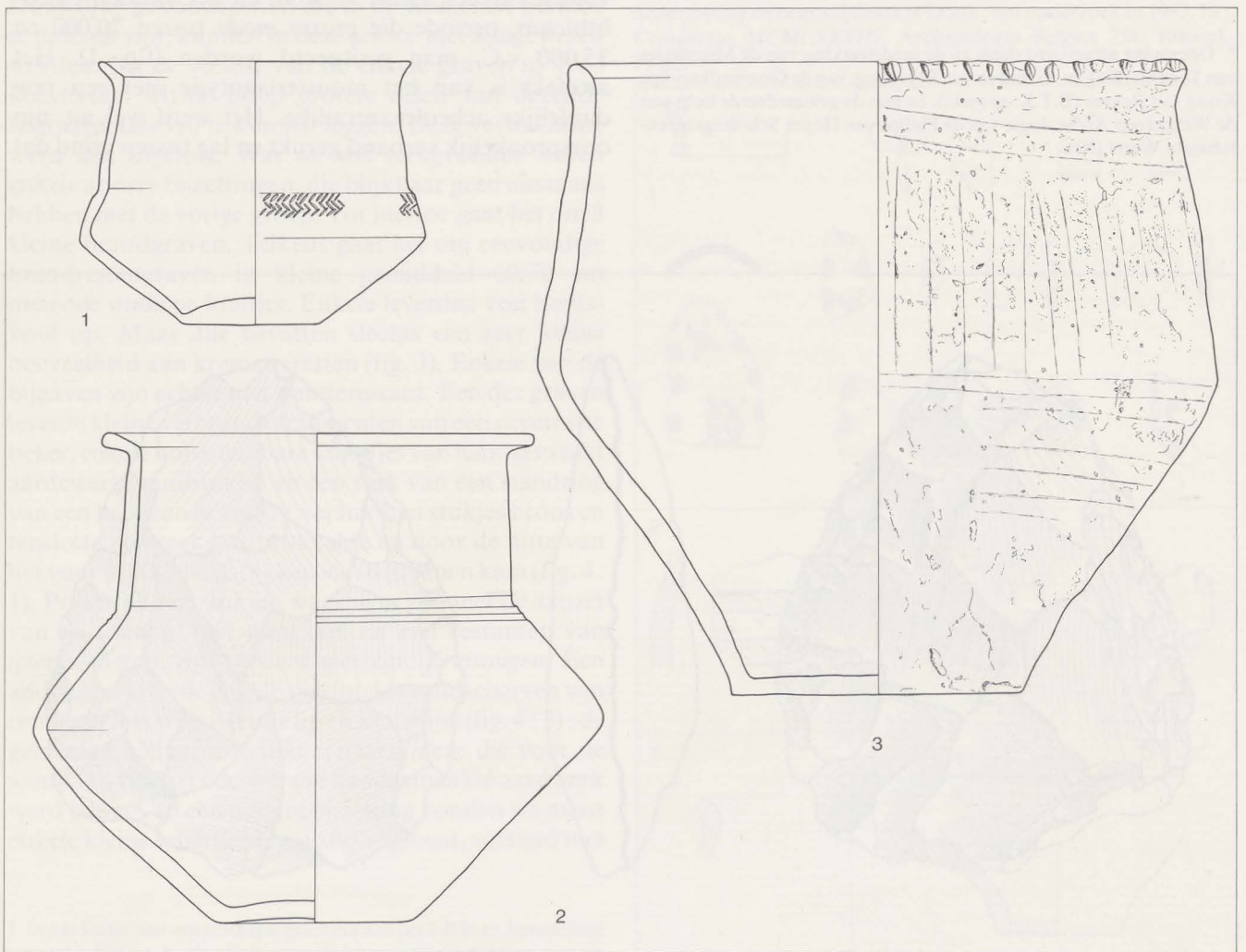
voor de nivellering binnen het bijgebouw G van de Romeinse villa (fig. 10) werd aangevoerd; het is allicht in de onmiddellijke nabijheid uit het dieper gelegen Maasterras van de Würmijstijd afkomstig.

Op en in de tardiglaciale duinformaties aan de rand van de alluviale Maasvlakte vinden we de vondsten van de volgende bewoningsfase. Het betreft acht concentraties van lithisch materiaal die alle tot dezelfde culturele facies van het Epi-Paleolithicum behoren, nl. de Tjongercultuur. Dit deel van het archeologisch onderzoek werd toevertrouwd aan een team van het Laboratorium voor Prehistorie van de K.U.Leuven, geleid door lic. R. Lauwers¹.

Het Neolithicum en de Vroege en Midden-Bronstijd zijn vertegenwoordigd door een aantal losse vondsten, waaronder een nagenoeg volledige geslepen bijl en twee karakteristieke gevleugelde pijlpunten met schachtdoorn (fig. 2).

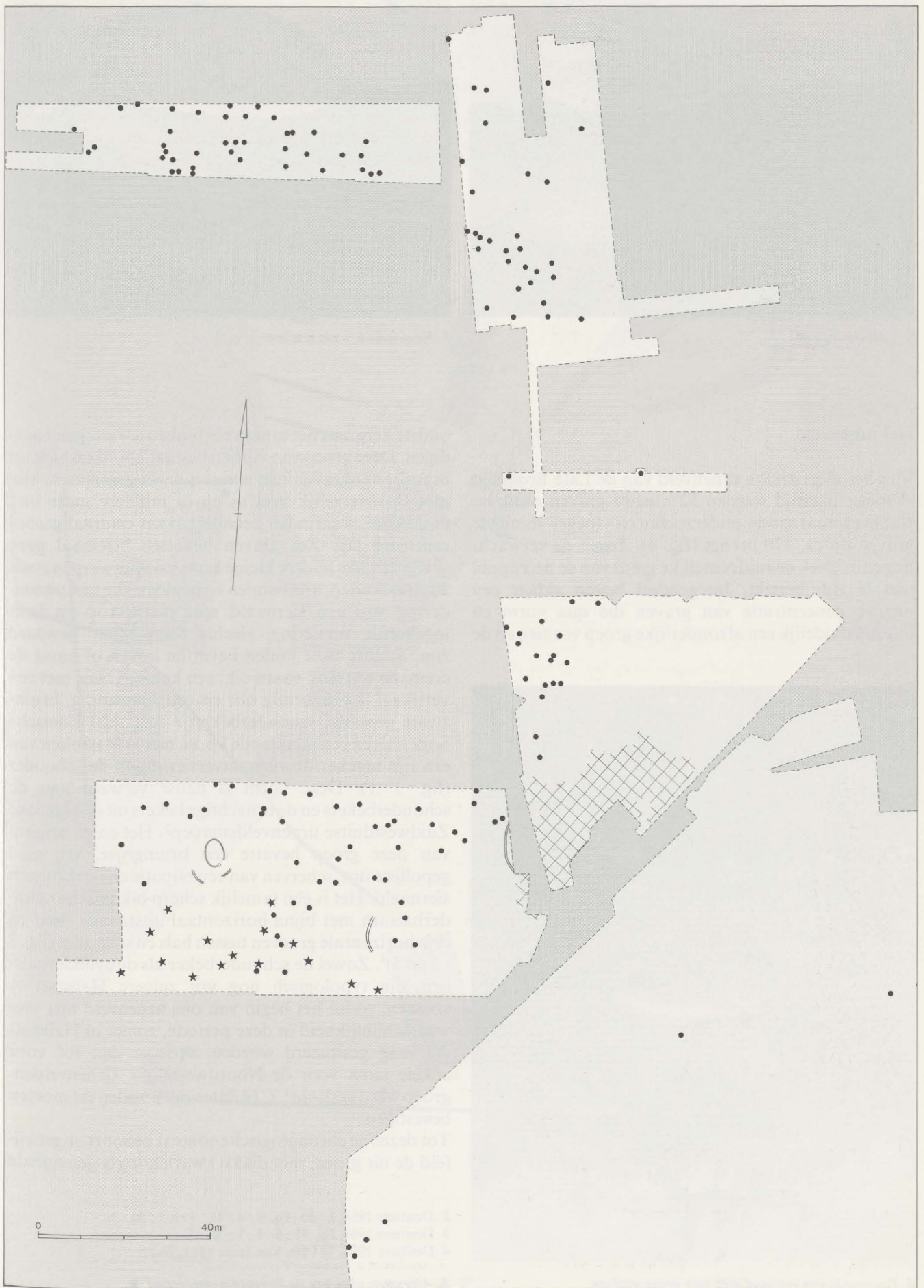
1 Lauwers 1985.

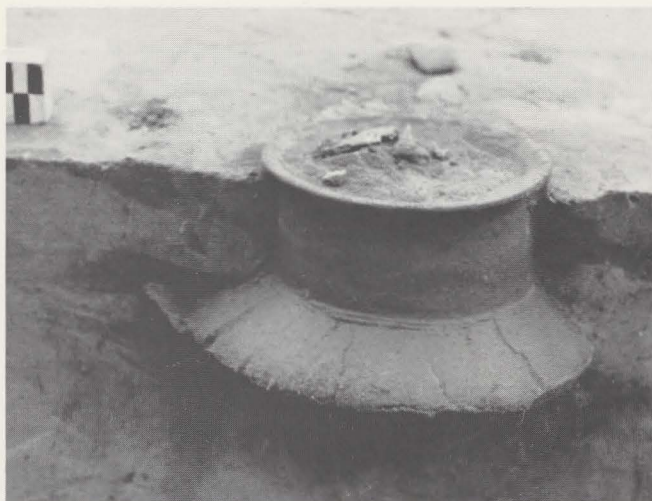
2 Pijlpunten van Laat-Neolithicum of Vroege Bronstijd (S. 1/1).

3 Aardewerk van de oudste sector van het urnenveld (S. 1/3).

4 Algemeen plan van het urnenveld met aanduiding van de graven ► van de oudste sector.

5 Cylinderhalsurn.

7 Neuwiedbeker als grafurn.

Het urnenveld

Van het uitgestrekte urnenveld van de Late Bronstijd-Vroege IJzertijd werden 52 nieuwe graven ontdekt, wat het totaal aantal onderzochte en vroeger vernielde graven op ca. 170 brengt (fig. 4). Tegen de verwachtingen in bleek de zuidoostelijke grens van de necropool niet te zijn bereikt. Integendeel begon aldaar een nieuwe concentratie van graven die qua vorm en inhoud duidelijk een afzonderlijke groep vormen en de

6 Doorsnede van een graf met zeer grove grafurn.

oudste kern van het urnenveld blijken te vertegenwoordigen. Deze groep van vijftien bestaat hoofdzakelijk uit brandrestengraven met een vrij grote grijszwarte kuil met voornamelijk veel as en in mindere mate ook houtskool, waarin het beenderpakket centraal geconcentreerd lag. Zes graven bevatten helemaal geen grafgiften, zes andere kleine bronzen voorwerpen zoals 2 spiraalkralen, armbanden en naalden, die met uitzondering van een siernaald met platte kop en licht ingekerfde versiering, slechts fragmentair bewaard zijn. Slechts twee kuilen bevatten boven of naast de crematie een stuk vaatwerk: een konisch tasje met een vertikaal, bandvormig oor en een fijnwandig, bruinzwart gepolijst schouderbekertje met licht konische hoge hals en een uitstaande lip, en met acht stroken van een fijn ingekerfde visgraatversiering op de schouder (fig. 3 :1). Deze vorm is nauw verwant aan de schouderbekers en de urnachtige bekertjes uit de klassieke Zuidwestduitse urnenveldengroep². Het enige urngraf van deze groep bevatte een bruingrijze, vrij glad gepolijste urn, scherven van een bijpotje en een bronzen siernaald. Het is een tamelijk scherp bikonische cylinderhalsurn met bijna horizontaal uitstaande rand en drie horizontale groeven tussen hals en schouder (fig. 3 : 2 en 5)³. Zowel de schouderbeker als de cylinderhalsurn zijn typologisch nog vrij zuivere Hallstatt A vormen, zodat het begin van ons urnenveld met veel waarschijnlijkheid in deze periode, zoniet in Hallstatt A2 mag gesitueerd worden, vroeger dan tot voor enkele jaren voor de Noordwestelijke Urnenveldengroep werd gedacht⁴. C14 dateringen zullen dit moeten bevestigen.

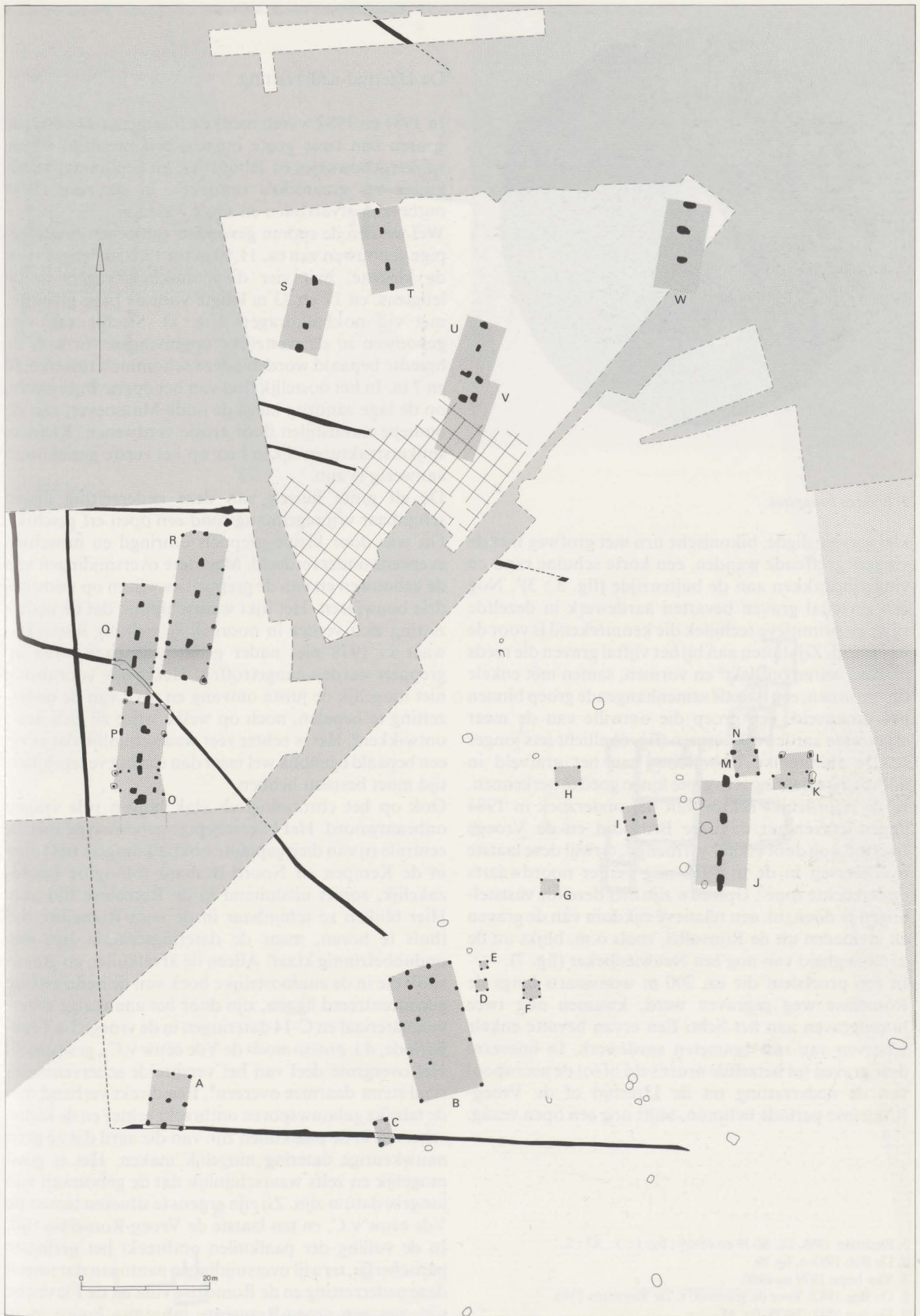
Tot dezelfde chronologische context behoort ongetwijfeld de uit grove, met dikke kwartskorrels gemagerde

2 Desittere 1968, I : 30 ; fig. 9 : 4 ; 45 : 1 en 3 ; 54 : 3.

3 Desittere 1968, fig. 91 : 5 ; I : 1 ; XI : 1.

4 Desittere 1968, 78 ; cfr. Van Impe 1983, 70-72.

8 Algemeen plan van de IJzertijd-nederzetting. ►

9 Bronzen beslagstuk.

klei vervaardigde, biconische urn met grofweg met de vingers geëffende wanden, een korte schuine rand en vingerindrukken aan de buitenzijde (fig. 3 : 3)⁵. Nog een zevental graven bevatten aardewerk in dezelfde ruwe en primitieve techniek die kenmerkend is voor de Bronstijd. Zij sluiten aan bij het vijftal graven die reeds in 1982 waren ontdekt⁶ en vormen, samen met enkele fijnere urnen, een tweede samenhangende groep binnen het urnenveld, een groep die omwille van de meer afgeronde aardewerkvormen (fig. 6) allicht iets jonger is. De ruimtelijke uitbreiding van het grafveld in noordelijke richting is in grote lijnen goed te herkennen. In de noordelijke sektor van het onderzoek in 1984 liggen graven uit de Late Bronstijd en de Vroege IJzertijd nog door elkaar vermengd, terwijl deze laatste overheersen in de in 1978 nog verder noordwaarts onderzochte zone⁷. Opnieuw zijn hier dezelfde vaststellingen te doen, nl. een relatieve rijkdom van de graven en invloeden uit de Rijnvallei, zoals o.m. blijkt uit de aanwezigheid van nog een Neuwiedbeker (fig. 7).

In een proefsleuf die ca. 200 m westwaarts langs de Romeinse weg gegraven werd, kwamen nog twee brandgraven aan het licht. Een ervan bevatte enkele scherven van ruw besmeten aardewerk. In hoeverre deze graven tot hetzelfde urnenveld of tot de necropool van de nederzetting uit de IJzertijd of de Vroeg-Romeinse periode behoren, blijft nog een open vraag.

10 Algemeen plan van de Romeinse villa (zonder periodisering). ►

De IJzertijd-nederzetting.

In 1981 en 1982 waren reeds de fragmentair bewaarde sporen van twee grote huizen, een twaalfstal kleine spijkergebouwtjes of schuurtjes, en een aantal afvalkuilen en graansilo's ontdekt⁸. In de zone 1984 ontbreken afvalkuilen en silo's volledig.

Wel werden de sporen gevonden van negen tweeschepige gebouwen van ca. 11,50 m tot 13,50 m lengte voor de kleinste, met vier diepe nokbalkdragers in de lengteas, en 17 en 23 m lengte voor de twee grootste, met vijf nokbalkdragers (fig. 8). Slechts van vier gebouwen in de westelijke opgravingssector kon de breedte bepaald worden; deze schommelt tussen 6,50 en 7 m. In het oostelijk deel van het opgravingsterrein, op de lage zandrug langs de oude Maasoever, zijn de ondiepe wandstijlen door erosie verdwenen. Kleinere spijkerstructuren lijken hier op het eerste gezicht niet aanwezig te zijn.

De elf grote huizen van deze nederzetting liggen schijnbaar vrij regelmatig rond een open erf geschikt. Dit was door kleine greppels omringd en misschien eveneens onderverdeeld. Meerdere oversnijdingen van de gebouwen en van de greppeltjes wijzen op minstens drie bouwfasen. Het lijkt waarschijnlijk dat de nederzetting zich verder in noordelijke richting uitstrekte, waar in 1978 niet nader gedateerde paalsporen en greppels werden aangetroffen. Het is dus vooral nog niet mogelijk de juiste omvang en aard van de nederzetting te bepalen, noch op welke wijze zij zich heeft ontwikkeld. Het is echter zeer waarschijnlijk dat er op een bepaald ogenblik wel meer dan een hoeve tegelijkertijd moet bestaan hebben.

Ook op het chronologisch vlak blijven vele vragen onbeantwoord. Het tweeschepige bouwtype met de centrale rij van diep geplante nokbalkdragers treft men in de Kempen en Noord-Brabant totnogtoe hoofdzakelijk, zomet uitsluitend in de Romeinse tijd aan. Hier blijken ze schijnbaar in de voor-Romeinse tijd thuis te horen, maar de dateringscriteria zijn niet ondubbelzinnig klaar. Alleen de afvalkuilen en graansilo's die in de zuidoostelijke hoek van de nederzetting geconcentreerd liggen, zijn door het aanwezige schervenmateriaal en C-14 dateringen in de vroege La Tène-periode, d.i. *grosso modo* de Vde eeuw v.C., gesitueerd. Het overgrote deel van het verspreide schervenmateriaal stemt daarmee overeen⁹. Een direct verband met de talrijke gebouwsporen ontbreekt echter en de kleine scherven in de paalkuilen zijn van die aard dat ze geen nauwkeurige datering mogelijk maken. Het is goed mogelijk en zelfs waarschijnlijk dat de gebouwen van jongere datum zijn. Zij zijn ergens te situeren tussen de Vde eeuw v.C. en ten laatste de Vroeg-Romeinse tijd. In de vulling der paalkuilen ontbreekt het geringste panscherfje, terwijl oversnijdingen aantonen dat tussen deze nederzetting en de Romeinse villa uit de Flavische tijd nog een vroeg-Romeinse inheemse hoeve in te

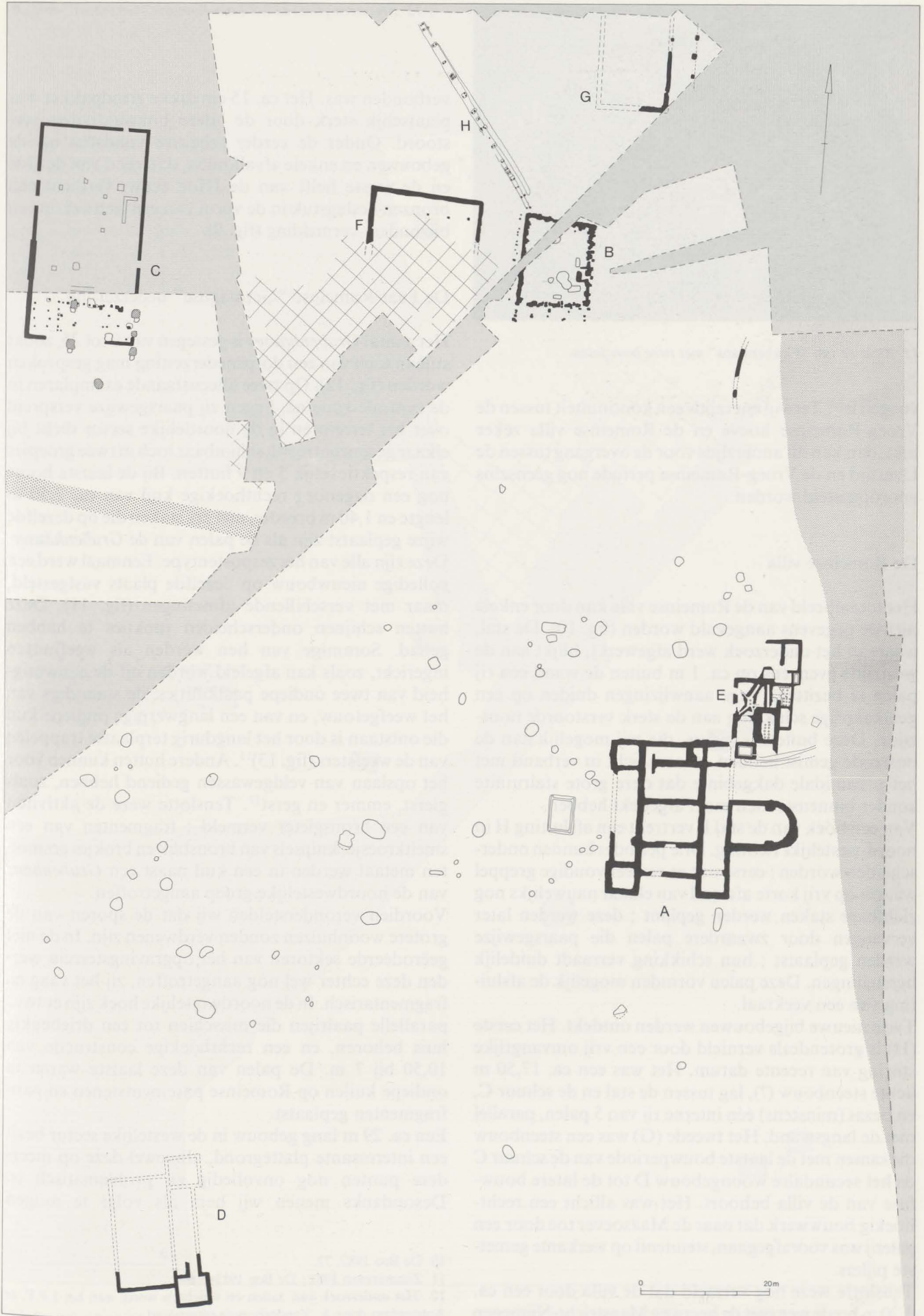
5 Desittere 1968, 21, 38-39 en 68-69; fig. I : 3; XI : 2.

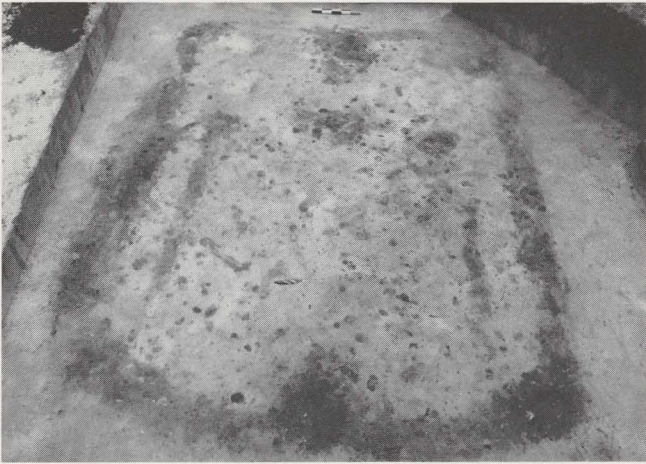
6 De Boe 1983-a, fig. 16.

7 Van Impe 1979 en 1980.

8 De Boe 1982. Voor de graansilo's, zie Roymans 1985.

9 De Boe 1981, 38-39, fig. 15.

11 Zicht op een "Grubenhaus" met twee bouwfasen.

voegen is¹⁰. Terwijl enerzijds een continuïteit tussen de Vroeg-Romeinse hoeve en de Romeinse villa zeker lijkt, dan kan dit anderzijds voor de overgang tussen de IJzertijd en de Vroeg-Romeinse periode nog geenszins vooropgesteld worden.

De Romeinse villa

Het totaalbeeld van de Romeinse villa kan door enkele nieuwe gegevens aangevuld worden (fig. 10). De stal, waarvan het onderzoek werd afgewerkt, blijkt aan de westzijde eveneens op ca. 1 m buiten de wand een rij palen te bezitten. Vage aanwijzingen duiden op een gelijkaardige schikking aan de sterk verstoorde noordzijde. Deze buitenstaanders, die wij mogelijk aan de oostzijde gemist hebben, staan allicht in verband met het pyramidale dakgebinte dat deze grote stalruimte zonder binnensteunen moet afgedekt hebben.

Van een hoek van de stal B vertrekt een afsluiting H in noord-westelijke richting. Drie periodes kunnen onderscheiden worden: eerst was er een eenvoudige greppel waarin op vrij korte afstand van elkaar nauwelijks nog zichtbare staken werden geplaatst; deze werden later vervangen door zwaardere palen die paarsgewijze werden geplaatst; hun schikking verraadt duidelijk herstellingen. Deze palen vormden mogelijk de afsluiting van een veekraal.

Twee nieuwe bijgebouwen werden ontdekt. Het eerste (H) is grotendeels vernield door een vrij omvangrijke storing van recente datum. Het was een ca. 17,50 m lichte steenbouw (?), lag tussen de stal en de schuur C, en bezat (minstens) één interne rij van 5 palen, parallel met de langswand. Het tweede (G) was een steenbouw die samen met de laatste bouwperiode van de schuur C en het secundaire woongebouw D tot de latere bouwperiode van de villa behoort. Het was allicht een rechthoekig bouwwerk dat naar de Maasoever toe door een galerij was voorafgegaan, steunend op vierkante gemetste pijlers.

Tenslotte weze nog vermeld dat de villa door een ca. 3,20 m brede weg met de heerweg Maastricht-Nijmegen

12 Algemeen plan van het Laat-Romeins "Germaans" dorp. ▶

verbonden was. Het ca. 15 cm dikke grindpakket was plaatselijk sterk door de latere bouwactiviteit verstoord. Onder de eerder schaarse vondsten uit de gebouwen en enkele afvalkuilen, daterend van de IIde en de eerste helft van de IIIde eeuw, verdient een bronzen beslagstuk in de vorm van een leeuwepoot een bijzondere vermelding (fig. 9).

De Laat-Romeinse "Germaanse" nederzetting.

Het aantal *Grubenhäuser* is gestegen van 9 tot 25, zodat stilaan toch van een dorpsnederzetting mag gesproken worden (fig. 12). Op twee alleenstaande exemplaren in de centrale zone na, liggen zij paarsgewijze verspreid over het terrein en in de noordelijke sector dicht bij elkaar geconcentreerd, schijnbaar toch in twee groepjes van respectievelijk 5 en 9 hutten. Bij de laatste hoort nog een nagenoeg rechthoekige kuil van ca. 2,50 m lengte en 1,40 m breedte, met zes staken die op dezelfde wijze geplaatst zijn als de palen van de *Grubenhäuser*. Deze zijn alle van het zespostentype. Eenmaal werd een volledige nieuwbouw op dezelfde plaats vastgesteld, maar met verschillende afmetingen (fig. 11). Deze hutten schijnen onderscheiden functies te hebben gehad. Sommige van hen werden als weefhutten ingericht, zoals kan afgeleid worden uit de aanwezigheid van twee ondiepe paalkuiltjes, de staanders van het weefgetouw, en van een langwerpige ondiepe kuil die ontstaan is door het langdurig terplaatse trappelen van de weefsters (fig. 13)¹¹. Andere hutten kunnen voor het opslaan van veldgewassen gediend hebben, zoals gierst, emmer en gerst¹². Tenslotte weze de activiteit van een bronsgieter vermeld: fragmenten van een smeltkroesje, knipsels van bronsblik en brokjes gesmolten metaal werden in een kuil naast een *Grubenhaus* van de noordwestelijke groep aangetroffen.

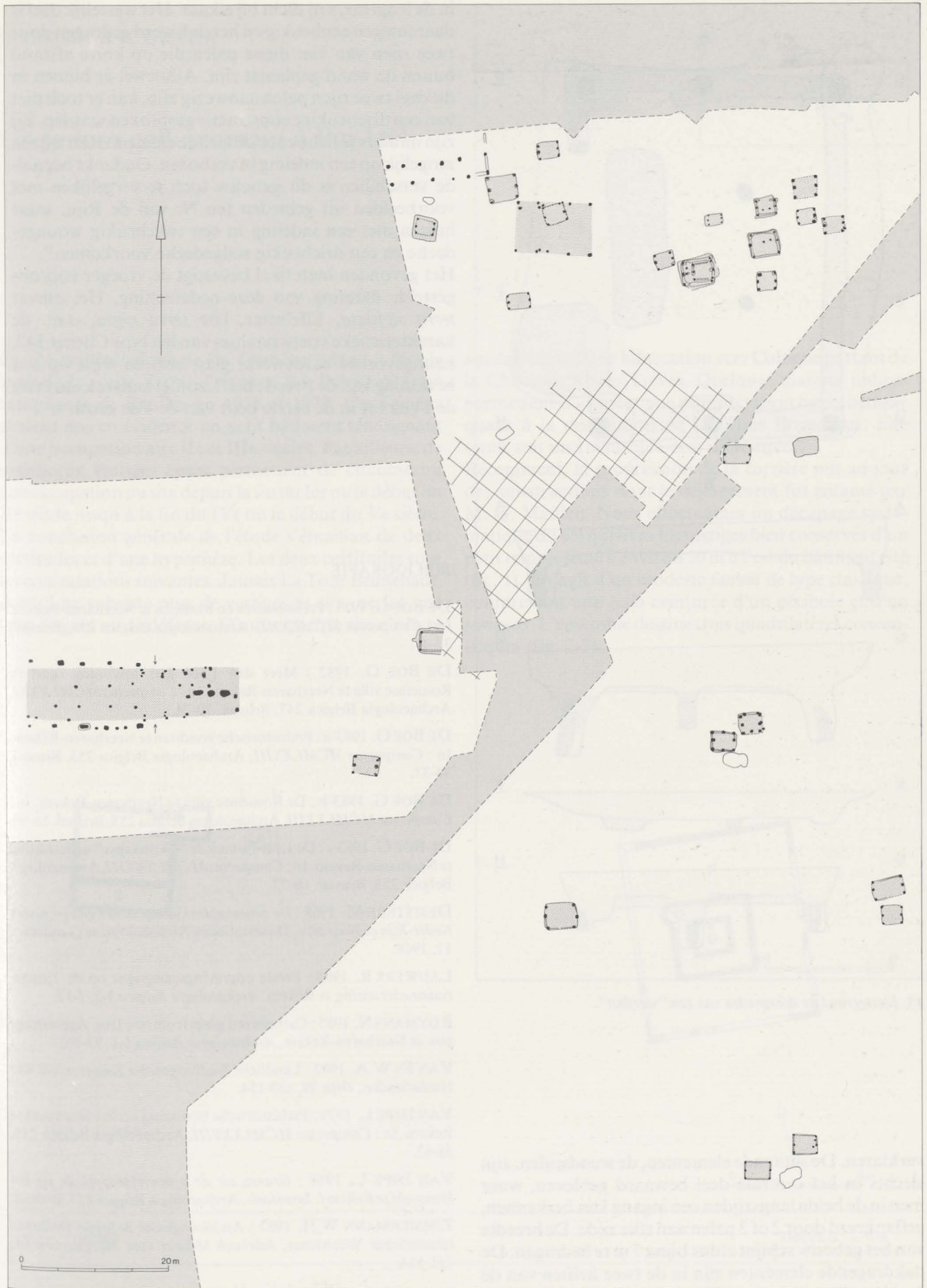
Voordien veronderstelden wij dat de sporen van de grotere woonhuizen zouden verdwenen zijn. In de niet geërodeerde sectoren van het opgravingsterrein werden deze echter wel nog aangetroffen, zij het vaag en fragmentarisch. In de noordwestelijke hoek zijn er twee parallelle paalrijen die misschien tot een driebeukig huis behoren, en een rechthoekige constructie van 10,50 bij 7 m. De palen van deze laatste waren in ondiepe kuilen op Romeinse parementstenen en panfragmenten geplaatst.

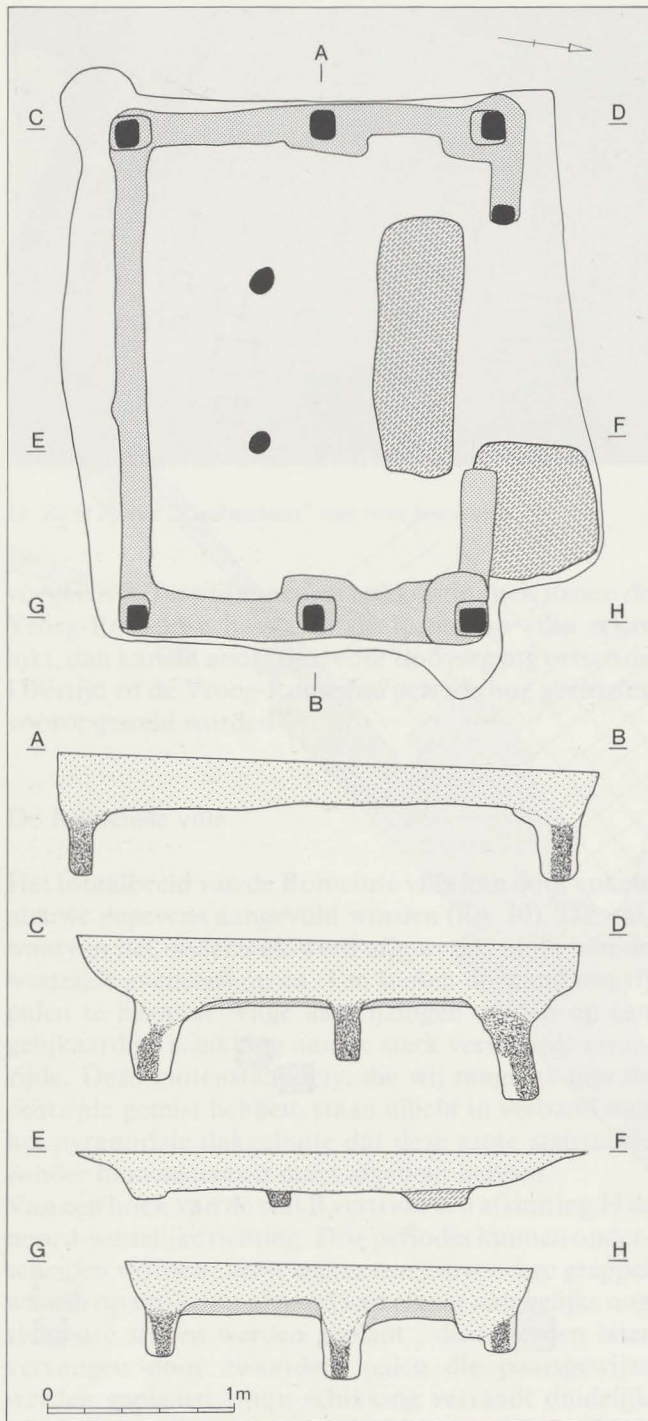
Een ca. 29 m lang gebouw in de westelijke sector bezit een interessante plattegrond, alhoewel deze op meerdere punten nog onvolledig en problematisch is. Desondanks menen wij hem als volgt te mogen

10 De Boe 1982, 72.

11 Zimmerman 1981; De Boe 1983-c, 69.

12 Het onderzoek van zaden en vruchten wordt aan het I.P.P. te Amsterdam door A. Vanderhoeven uitgevoerd.

13 Plattegrond en doorsneden van een "weefhut".

verklaren. De sluitende elementen, de wandstijlen, zijn slechts in het centrale deel bewaard gebleven, waar men in de beide langsijden een ingang kan herkennen, geflankeerd door 2 of 3 palen aan elke zijde. De breedte van het gebouw schijnt aldus bijna 7 m te bedragen. De dakdragende elementen zijn in de twee helften van de constructie totaal verschillend geschikt. Het oostelijk deel is tweebeukig en bezit drie zware nokbalkdragers

in de lengteas, vrij dicht bij elkaar. Het westelijk deel is daarentegen eenbeukig en het dak werd gedragen door twee rijen van vier diepe palen die op korte afstand buiten de wand geplaatst zijn. Alhoewel er binnen in dit deel twee rijen palen aanwezig zijn, kan er toch niet van een driebeukige constructie gesproken worden. Zij zijn immers te licht voor dragende elementen en wijzen mogelijk op een indeling in veeboxen. Ondanks bepaalde verschillen is dit gebouw toch te vergelijken met voorbeelden uit gebieden ten N. van de Rijn, waar huizen met een indeling in een tweebeukig woongedeelte en een driebeukig stalgedeelte voorkomen¹³.

Het gevonden materiaal bevestigt de vroeger vooropgestelde datering van deze nederzetting. Het omvat *terra sigillata*, Eifelwaar, late *terra nigra*, o.m. de karakteristieke voetschaaltjes van het type Chenet 342, handgevormd aardewerk, glas, enz. en wijst op een bewoning van de tweede helft, zometer laatste kwart van de IVde tot in de eerste helft van de Vde eeuw.

BIBLIOGRAFIE

- DE BOE G. 1981 : Prehistorisch en Romeins te Neerharen-Rekem. In : *Conspectus MCMLXXX*, Archaeologia Belgica 238, Brussel, 37-41.
- DE BOE G. 1982 : Meer dan 1.500 jaar bewoning rond de Romeinse villa te Neerharen-Rekem. In : *Conspectus MCMLXXXI*, Archaeologia Belgica 247, Brussel, 70-74.
- DE BOE G. 1983-a : Prehistorische vondsten te Neerharen-Rekem. In : *Conspectus MCMLXXXIII*, Archaeologia Belgica 253, Brussel, 34-37.
- DE BOE G. 1983-b : De Romeinse villa te Neerharen-Rekem. In : *Conspectus MCMLXXXIII*, Archaeologia Belgica 253, Brussel, 56-60.
- DE BOE G. 1983-c : De Laat-Romeinse "Germaanse" nederzetting te Neerharen-Rekem. In : *Conspectus MCMLXXXIII*, Archaeologia Belgica 253, Brussel, 69-73.
- DESITTERE M. 1968 : *De urnenveldenkultuur in het gebied tussen Neder-Rijn en Noordzee*, Dissertationes Archaeologicae Gandenses 11, 1968.
- LAUWERS R. 1985 : Eerste opgravingscampagne op de Tjongeriannederzetting te Rekem, *Archaeologia Belgica* I-2, 7-12.
- ROYMANS N. 1985 : Carbonized grain from two Iron Age storage pits at Neerharen-Rekem, *Archaeologia Belgica* I-1, 97-105.
- VAN ES W.A. 1982 : Ländliche Siedlungen der Kaiserzeit in den Niederlanden, *Offa* 39, 139-154.
- VAN IMPE L. 1979 : Prehistorische bewoning op het Hangveld te Rekem. In : *Conspectus MCMLXXVIII*, Archaeologia Belgica 213, 58-62.
- VAN IMPE L. 1980 : *Graven uit de urnenveldperiode op het Hangveld te Rekem I. Inventaris*, Archaeologia Belgica 227, Brussel.
- ZIMMERMANN W.H. 1982 : Archäologische Befunde Frühmittelalterlicher Webhäuser, *Jahrbuch Männer vom Morgenstern* 61, 111-144.

13 Van Es 1982.